

Σωτήρης Σόρογκας
ζωγράφος

Σημειώσεις για το Άγιον Όρος

Στους Αγιορείτες Μοναχούς Μωυσή και Συμεών

Πώς να μην αισθάνεται κανείς αμήχανος όταν θελήσει να πει κι αυτός κάτι για το Άγιον Όρος, τον έμφορτο τόπο της αγιοσύνης, των ύμνων και των νοηματοδοτήσεων μιας άλλης διαστάσεως της ζωής, από αγιασμένους ανθρώπους που συνεχίζουν και στις μέρες μας να τροφοδοτούν αυτήν την Κιβωτό της Ορθοδοξίας. Διότι η Ορθοδοξία είναι συνώνυμη και ταυτισμένη με την μακραίωνη ελληνική παράδοση, παραμένοντας ζωντανή στην εθνική συνείδηση, παρά την πολυμορφία των αλλαγών της.

Το Άγιον Όρος, διαφυλάττοντας και τροφοδοτώντας συν τοις άλλοις πάνω από χίλια χρόνια την ορθόδοξη πνευματική παράδοση, έγινε στους επώδυνους καιρούς της δουλείας του Έθνους και οδός λυτρώσεως, καθώς μεταμόρφωνε απώλειες και δοκιμασίες, χάριν αυτής της πίστεως, σε καρτερία και σωτήρια ελπίδα. Διότι «*μέσα στην εκκλησία αποδεικνύεται ότι όταν χάνεις κάτι σημαντικό που σε πονά, σου προσφέρεται (αν φανείς άξιος της δοκιμασίας) κάτι πιο πολύτιμο, πνευματικό και ακατάλυτο, που δεν θα το κέρδιζες χωρίς την προηγηθείσα απώλεια*». (Βασίλειος Ιβηρίτης). Γι᾽ αυτό και σήμερα το Άγιον Όρος, ως ζώσα παρουσία και μνήμη του Ελληνισμού, καθίσταται πολύτιμος αρωγός, ελπίδα και πίστη ζωογόνος, διαχέοντας το φως του στη σκοτεινιά των ημερών μας.

Είχα κι εγώ την ευτυχία να επισκεφτώ το Άγιον Όρος, στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980, με τους φίλους μου Στέλιο Ράμφο και Χρήστο Μασσέλο. Ο Ράμφος ήταν μέγας γνώστης των Πατερικών κειμένων, υπερασπιστής της Ορθοδοξίας και φίλος με πολλούς Αγιορείτες. Τον ζήλευα και τον θαύμαζα για την αμετακίνητη πίστη του. Μάλιστα σ᾽ ένα σημείο της διαδρομής μας προς την Ι. Μ. Βατοπεδίου, ίσως χάριν της εξαιρετικής ωραιότητος του τοπίου, εξέφρασα την οδύνη μου για την αναπότρεπτη έλευση του θανάτου. «*Μα, η ζωή συνεχίζεται και πέραν αυτού του κόσμου*» μου είπε με απόλυτη βεβαιότητα, γεγονός που με άφησε άφωνο. Ήταν η εποχή που διατηρούσα ακόμα τα ακραία «προοδευτικά» μου ιδεολογήματα, σαν γνήσιος αριστερός της σειράς. Τότε συνειδητοποίησα την λυτρωτική σημασία της πίστεως και πόσο η ζωή εκείνων

που βιώνουν τον θάνατο ως εκμηδένιση, όπως εγώ, υπονομεύεται απ᾽ την αγωνιώδη αυτήν διαπίστωση:

«Όλα τ᾽ αλέθουν οι μυλόπετρες
Και γίνουνται άστρα.
Παραμονή της μακρύτερης μέρας»

όπως θα έλεγε ο Σεφέρης.

Μήπως και ολόκληρη η ποίηση με την πολυμορφία των εκφάνσεών της, δεν σηματοδοτεί το πένθος;

Αντίθετα, έξοχα έως μαγικά κείμενα, στις άβατες και αινιγματικές για μένα –δίχως τη συνοδεία της πίστεως– διατυπώσεις τους, με βρίσκουν απλώς να τα θαυμάζω για την γνήσια πνευματικότητά τους, χωρίς ωστόσο να καταφέρνω να εισχωρήσω εντός τους. Θα αναφερθώ σ᾽ ένα τέτοιο θαυμαστό κείμενο του Αρχιμανδρίτου Βασιλείου για τον Γιάννη Τσαρούχη, που αφορά την τελευταία ίσως επίσκεψή του στο Άγιον Όρος: «*Η δύσις του ηλίου λέγεται –νομίζω μόνο στα ελληνικά– και βιώνεται ως Βασίλεμα. Ο ήλιος βασιλεύει όχι όταν μεσουρανεί, αλλά όταν δύει και σβήνει. Και ο αληθινός άνθρωπος βρίσκει τη δύση και το τέλος ως βασίλεμα, ανατολή, νέου φωτός και άκτιστού φέγγους,* [...] *επειδή ο άνθρωπος ζητά το πολύ φως και η Εκκλησία το ξέρει, γι᾽ αυτό δεν τελειώνει ο Προοιμιακός με το κτιστό φως της δημιουργίας, αλλά με αυτό που για την κοινή λογική και. αίσθηση λέγεται και φαίνεται σκότος, επειδή είναι πλησμονή ακτίστου και αδύτου φωτοχυσίας*». Είναι πράγματι θείας προελεύσεως αυτή η «*πλησμονή ακτίστου και αδύτου φωτοχυσίας*».

Μόνο που η αποκάλυψη της σωτηρίας οδού προϋποθέτει την πίστη –υπέρβαση δηλαδή, μιας εγγενούς σε πολλούς, εσωτερικής αντιστάσεως ή ενός δυσεύρετου ανοίγματος ψυχής, το οποίο όλοι γυρεύουμε με πάθος, έως τας δυσμάς του βίου μας, ανεπιτυχώς. Δικαίως λοιπόν είναι ευλογημένοι οι πιστεύοντες. Και το Άγιον Όρος, όπως γράφει ο αγιορείτης μοναχός Μωυσής, «*είναι το μέρος που ο θάνατος αναμένεται αίσια*».

Στο Άγιον Όρος γίνεται αμέσως αισθητή στον καθένα –πέρα από την ωραιότητα της φύσεως και των κτισμάτων– σε όποιο σημείο του κι αν βρεθείς η άυλη παρουσία μιας παράλληλης ζωής που σε συντροφεύει εν σιωπή. Προσπαθώντας να αφουγκραστείς κάποιον ένθεο ήχο της ή να διακρίνεις το νεφέλωμα μιας μορφής της, η συνήθης συμπεριφορά σου γίνεται όμοια μ᾽ εκείνη της εισόδου σου σε Ιερό Ναό. Θέλω να πω ότι η ιερότης του χώρου είναι διάχυτη, όχι μόνον σε ό,τι φαίνεται αλλά κυρίως σε ό,τι δεν φαίνεται. Ήδη απ᾽ το λιμανάκι της Δάφνης, ό,τι έβλεπα με εξέπληττε. Οι ερημίτες μοναχοί ήταν όμοιοι κατά βάση, κάτω απ᾽ την σκέπη της πίστεώς τους, αλλά ταυτοχρόνως και ριζικά διαφορετικοί, όπως είναι όλοι οι άνθρωποι: Ο Γέροντας που ήρθε απ᾽ την Αγία Άννα μ᾽ ένα τσουβαλάκι για να πάρει κολοκυθάκια από τον μοναχό Νικήτα που τα φρόντιζε ή ο μοναχός απ᾽ την Ι.Μ. Εσφιγμένου που ζήτησε επιτακτικά να του δώσω το φιλμ γιατί δεν ήθελε να τον δουν στο χωριό του, όπου ήταν «άρχοντας», να κουβαλάει βαρέλια, και ο οποίος, τελικά, μεταμεληθείς, βλέποντας την δική μου κατανόηση, δεν θέλησε να βγάλω το φιλμ απ ῾την μηχανή. Άλλοι επίσης άγιοι Γέροντες, σαν τον πατέρα Παΐσιο, κι άλλοι, όπως ο καθηγούμενος, τότε, της Ι. Μ. Σταυρονικήτα, Βασίλειος, ο μοναχός Συμεών, βιβλιοθηκάριος της ίδιας Ι. Μονής ή ο μοναχός Μωυσής στο καλύβι του στον Άγιο Παντελεήμονα της Ι. Μ. Κουτλουμουσίου, με τις ωραίες αγιογραφίες του και τα σεμνά του βιβλία.

Στις ολονύκτιες Ακολουθίες συνετελείτο, χωρίς να καταλάβεις πώς, η μετάβαση σου στο άγνωστο, αλλά έμπλεω κατανύξεως και μυροφόρο, «Αλλού».

Στην αρχή παρακολουθούσα στο Καθολικό της Ι.Μ. Σταυρονικήτα, με τις θείες μορφές στις τοιχογραφίες και στο τέμπλο του Θεοφάνη, την είσοδο των μοναχών – σκύβοντας όλοι να φιλήσουν την εικόνα του Αγίου Νικολάου με δέος και σεβασμό, σχεδόν στο ίδιο σημείο. Πρόσεξα ότι η πολύχρονη αυτή επανάληψη των ασπασμών είχε εξαφανίσει, όχι μόνο τα χρώματα και το χρυσό, αλλά και την προετοιμασία της εικόνας αφήνοντας να φανούν τα νεύρα του ξύλου. Δεν αποκλείεται η συνεχής αυτή μετάγγιση λατρείας να φορτίζει την εικόνα με θαυματουργό δύναμη.

Βρισκόμουν για πρώτη φορά σε ολονυκτία και όλα μέσα μου και γύρω μου δημιουργούσαν ένα αίσθημα κατανύξεως, πρόσφορο σε μεταφυσικές μεταβάσεις, σ᾽ έναν χώρο ονείρου, που ωστόσο διατηρούσε ταυτόχρονα και όλα τα γνωρίσματα της καθημερινής ζωής. Ο θεόπνευστος λειτουργικός Λόγος που εδέσποζε στο τελετουργικό, άλλοτε κορυφωνόταν και άλλοτε ειρήνευε εκφερόμενος από τους ιερείς. Με την συμβολική τους αμφίεση και τα ιερά σκεύη τους καθώς και την κίνηση τους από και προς το ιερό ή στο κέντρο του ναού , με τη μυστηριακή συμβολή της αλλαγής του φωτός απ᾽ τα κεράκια με τις «τρομώδεις μικρές φλόγες», όπως θα έλεγε ο ποιητής Καρούζος, καταυγάζονταν κατανυκτικά με φως, κλιμακωτά, απ την δοξαστική του λάμψη, παλινδρομώντας στο τελετουργικό σκότος τη συνοδεία ψαλμών ουρανίων.

Υπήρχε εντόνως ένα αδιάσπαστο όλον, μια ενότητα πλήρους συνεπείας. Ο θείος Λειτουργικός Λόγος, η ποίηση των Ύμνων, οι γνησίως πνευματοποιημένες και άσαρκες μορφές των εικονογραφήσεων με την αντιστροφή της «φυσικής τάξεως» σε ό,τι απεικονίζεται, το πανταχόθεν εκπηγάζον φως και ο κρυμμένος πλούτος της κατανυκτικής μονωδίας, συνέτειναν στην είσοδο μου σ έναν χρόνο άχρονο, ανέλπιστης και πρωτόγνωρης ιερότητος, αφήνοντάς με συγκλονισμένο. Ίσως όλα αυτά να υπήρχαν βαθιά μέσα μου σε στρώματα του υποσυνείδητου και ζούσαν μυστικά σε κρύπτες με σκοτεινές μνήμες απ᾽ την ζωή των γεννητόρων μου, που κάποτε φωτιζόμενες, αποκαλύπτουν εκδοχές μιας άγνωστης έως τότε ζωής, η οποία ξαφνικά διεκδικεί κι αυτή την θέση της στον κόσμο του συνειδητού.

Οι λίγες μέρες που έζησα στο Άγιον Όρος στάθηκαν καθοριστικές για την μετέπειτα ζωή μου. Έκτοτε αναθεώρησα παγιωμένες αντιλήψεις, οι οποίες μέσω μιας αδιόρατης δονήσεως μετακίνησαν σταδιακά το ιδεολογικό οικοδόμημα το οποίο μέχρι τότε φαινόταν ικανό να στεγάσει τον βίο μου.

